

ZAKLJUČAK

Tokom 12 godina aktivnosti u jugoistočnoj Evropi, Handicap International je podržavao osobe sa invaliditetom, stručnjake iz sistema nege i zaštite kako u rezidencijalnim ustanovama tako i u službama zasnovanim u zajednici, kao i tvorce politike u njihovim naporima da poboljšaju životne uslove osoba sa invaliditetom. Kao što je prikazano u ovom izveštaju, HI je svedok brojnim vrednim inicijativama širom regiona koje se trenutno bore za opstanak. Nedostatak političke volje s jedne strane, i sveobuhvatne politike u regionu s druge strane, povrh globalnog nerazumevanja pitanja invalidnosti, podrivaju proces promene ka sistemu koji nudi mogućnosti i koji ima za cilj izjednačavanje mogućnosti i puno učešće osoba sa invaliditetom.

Tvorci politike i donosioci odluka, kao i većina stručnjaka, uhvaćeni su u klopku medicinskog pristupa invalidnosti i shodno tome, u jedan institucionalizovani način pružanja usluga. Rukovođenje promenom obrazaca invalidnosti koja obuhvata i podržava civilno društvo, uštedelo bi, dugoročno posmatrano, i vreme i novac pri čemu bi uticaj na živote osoba sa invaliditetom bio izuzetno pozitivan.

Kako među najveće barijere za promene spada opšta pogrešna percepcija invalidnosti, države moraju odmah da preduzmu značajne korake kako bi se inicirale promene:

- Usvajanje i primenjivanje snažnih antidiskriminatornih i sveobuhvatnih pravnih okvira koji se odnose na invalidnost,
- Podizanje nivoa svesti i umnožavanje pravih i relevantnih informacija koje se odnose na invalidnost i osobe sa invaliditetom,
- Garancija da su novosagrađene zgrade, objekti i javni prevoz, komunikacije i tehnologija dostupni kao i postepeno uklanjanje postojećih barijera,
- Osigurati da nove generacije zdravstvenih, socijalnih i obrazovnih stručnjaka imaju svest o novom obrascu invalidnosti i da su za isti obučeni, kao i da su zaposleni stručnjaci u običnim svakodnevnim službama takođe senzibilisani,
- Priključivanje invalidnosti u obične službe i usluge kao što je (re)habilitacija u okviru primarne zdravstvene zaštite ili socijalne zaštite,

- S jedne strane, generalizacija inkluzivnog obrazovanja, jer će to doprineti promeni percepcije invalidnosti kod budućih generacija, a sa druge strane osposobljavanje osoba sa invaliditetom,
- Reformisanje definicije invalidnosti koja utiče na sve sisteme zdravstvene nege i zaštite i socijalne zaštite, tako da se potrebe i izbori pojedinca uzimaju u obzir,
- Podrška uslugama zasnovanim u zajednici putem procesa pravog licensiranja, akreditacije i programa državnog finansiranja, uporedo sa implementacijom standarda kvaliteta u oblasti usluga.

Imajući u vidu promene koje bi trebalo da se dese, očigledan nedostatak resursa i nepoznati troškovi neophodnih mera koje treba preduzeti, čine se kao snažni nepodsticajni faktori za državu koja bi da razvija pravu politiku koja neguje novi obrazac invalidnosti. Ipak, pitanje troškova invalidnosti uglavnom je pitanje za osobe sa invaliditetom i njihove porodice, koji se zajedno bore i sa isključenošću iz društva i sa siromaštvom.

Ograničeni resursi ne mogu da budu alibi za "status quo" ili za neujednačene reforme. Izgradnja istinskih partnerstava sa organizacijama osoba sa invaliditetom, a zarad razvijanja dosledne Nacionalne strategije o invalidnosti, koja će uzeti u obzir relevantnu prioritizaciju, trebalo bi da bude snažna motivacija za vlade.

Uzimajući u obzir trenutno povoljni politički trenutak za reforme, nakon višegodišnje krize koja je ugrozila prava i dostojanstvo osoba sa invaliditetom, nastupilo je vreme za promene.

Izgradnja sistema koji nudi mogućnosti, promovisanje izjednačavanja mogućnosti i uklanjanje barijera koje sprečavaju učešće osoba sa invaliditetom, postaje potvrđena obaveza država, naročito kroz trenutnu elaboraciju konvencije UN o uživanju ljudskih prava za osobe sa invaliditetom. Ovih dana, glavno pitanje za države i druge aktere učesnike ne bi trebalo da bude da li da ispune ovu dužnost ili ne, već kako da krenu napred.